

Een bisschopsambt voor kerk en wereld

Zaterdag, 11 January 2020
Utrecht, Nederland

Mor Polycarpus A. Aydin

Metropoliet van de Syrisch Orthodoxe Kerk in Nederland

Van harte dank ik de organisatoren voor de vriendelijke uitnodiging op dit symposium “Een bisschopsambt voor kerk en wereld” te spreken en mijn bescheiden bijdrage over dit onderwerp te geven.

Het onderwerp *episcopé* (toezicht) en bisschopsambt is een centraal oecumenisch probleem dat in de hedendaagse oecumenische discussie wordt behandeld. De Faith and Order Commission van de Wereld Raad van Kerken (WCC) heeft op dit gebied reeds veel werk verricht.¹

Als we de dienst van *episcopé* overwegen, zien we dat Jezus geen duidelijke organisatorische blauwdruk heeft achtergelaten, die zijn volgelingen had kunnen leiden. Alleen in het evangelie van Mattheüs (16:18 en 18:17) wordt het gebruik van het woord *ekklesia* toegeschreven aan Jezus, maar zonder organisatorische blauwdruk zichtbaar in die paar woorden. In het Apostolische Tijdperk kunnen twee soorten leiders worden waargenomen: rondtrekkende leiders zoals de apostel Paulus en de lokale leiders. Hoewel de titels van sommige lokale leiders overgeleverd zijn, is niet altijd bekend wat de titelhouders deden of hoe ze werden gekozen. Sommige kerken hadden zowel bisschoppen (*episcopoi*, lit. “opzichters”) als diakens (diaconoi, letterlijk “dienaren”)². Andere kerken hadden leiders die *presbouteroi* (“priesters”) werden genoemd.³

Zoals Joseph H. Lynch echter uitlegt, vormde de opkomst van een christelijk rijk een uitdaging voor de traditionele manieren waarop de vroege christenen beslissingen hadden genomen over gedrag en geloof. Zoals met zoveel dingen, was er geen consensus onder de vroege christenen over de manier waarop kerken zouden moeten worden georganiseerd. Er waren concurrerende en overlappende opvattingen over de aard en organisatie van de kerk. Daarom hebben sommige christelijke schrijvers, concilies van bisschoppen alsmede keizers opmerkingen gemaakt over organisatorische zaken, zoals wie het recht had om te beslissen over behoorlijk gedrag, orthodox geloof, kerkfinanciën en lidmaatschap.⁴

Aldus zijn er gedurende de eerste zes eeuwen verschillende identificeerbare brede patronen van kerkbestuur. Ze bevatten:

¹ Tot de bijdrage van de Faith and Order Commissie hoort o.a. de studie *‘Episcopé’ and Episcopate in Ecumenical Perspective* in Faith and Order Paper No. 102 (Geneva: WCC Publications, 1980); de Lima tekst *Baptism, Eucharist, Ministry* in Faith and Order Paper No. 111 (Geneva: WCC Publications, 1982); en twee consultaties die gewijd zijn aan *‘Episcopé’ and Episcopacy and the Quest for Visible Unity*. Zie ook de studies gepubliceerd in Faith and Order Paper No. 183, ed. Peter C. Bouteneff and Alan D. Falconer (Geneva: WCC Publications, 1999).

² Phil 1:1; 1Peter 2:25; 1 Tim 3:1-2; Titus 1:7; *Didache* 15.

³ 1. Tim 4:14; James 5:14; Acts 11:30.

⁴ Joseph H. Lynch, *Early Christianity: A Brief History* (Oxford University Press, 2010), 63.

- a) Het gezag van de plaatselijke bisschop,
- b) Het gezag van bisschoppen die samen in concilies / synoden handelen,
- c) De harmonieuze samenwerking van vijf belangrijke bisschoppen, later “patriarchen” genoemd, en
- d) De door God gekozen keizer voor leiderschap in de kerk.

De drie hoofd aspecten van de bisschoppelijk ambt

Nadat ik de verschillende identificeerbare brede patronen van kerkbestuur in het algemeen heb genoemd, wil ik nu ingaan op de belangrijkste aspecten van het bisschoppelijke ambt dat te vinden is in de vroege periode voorafgaand aan het concilie van Nicea. In zijn artikel 'Episcopé and Episcopacy in Modern Orthodox-Catholic Dialogue: An Orthodox Perspective'⁵ vat John H. Erickson de drie belangrijkste aspecten van de bisschoppelijke bediening samen die te vinden zijn in de periode tussen het Nieuwe Testament en het concilie van Nicea. Dit is een periode die een belangrijk en normatief referentiepunt vormt voor ecclesiologie en theologische reflectie. De drie belangrijkste aspecten van het bisschoppelijk ambt die in deze vroege periode geïdentificeerd zijn, worden elk geassocieerd met een kerkvader, namelijk Ignatius van Antiochië, Irenaeus van Lyon en Cyprianus van Carthago.

Voor **Ignatius** is de bisschop vooral degene die de plaatselijke eucharistische gemeenschap leidt. Hij is het die de diverse gaven van de lokale gemeenschap verenigt zodat ze één lichaam van Christus worden door deelname aan het ene eucharistische brood. Hij is een *alter Christus*.

Voor **Irenaeus** is de bisschop vooral een gezaghebbende leraar en getuige van het apostolische geloof, een *alter apostolus*.

Voor **Cyprianus** maakt de bisschop deel uit van een wereldwijd bisschoppelijk college en is hij met zijn broeder bisschoppen medeverantwoordelijk voor het handhaven van de eenheid en het welzijn van alle kerken. Hij is een *alter Petrus*.

Erickson stelt vervolgens de volgende relevante vraag:

Hoe kunnen deze drie beschrijvingen van *episcopè* worden samengehouden in een coherente synthese, zodat de Ireneïsche bediening van het woord organisch en niet slechts parallel wordt verbonden met de Ignatiaanse bediening van het avondmaal, zodat de Cyprianische bediening van breder toezicht organisch wordt verbonden met beide en niet slechts een extern administratieve taak is?

Deze vraag is belangrijk geweest voor het interne leven van de kerken – of ze nu orthodox, katholiek of protestant zijn – en wel op verschillende momenten in hun geschiedenis, vooral echter in tijden van verdeeldheid en conflicten.⁶

Het antwoord op deze vraag moet gezocht worden in de juiste erkenning van het belang van pneumatologie voor de ecclesiologie. Zoals Erikson verklaart: “...naast andere dingen is het daardoor

⁵ John H. Erickson, “Episcopé and Episcopacy in Modern Orthodox-Catholic Dialogue: An Orthodox Perspective” in David A. Stosur (ed.), *Unfailing Patience and Sound Teaching: Reflections on Episcopal Ministry* (Collegeville, MN: Liturgical Press, 2003), 96-97.

⁶ Ibid., 97.

mogelijk een evenwichtig en coherent begrip van de relatie tussen het ene en vele (Ignatius), het lokale en universele (Cyprianus), het historische en het eschatologische (Irenaeus) te denken.”⁷

Zoals men kan zien, is het episcopaat, als een vorm van kerkbestuur, geworteld in de heilige Schrift, ontwikkeld door de vroege kerkvaders en vervolgens gevormd en gestructureerd in de loop van de geschiedenis, niet alleen door de christelijke theologie en spiritualiteit van de pelgrimerende kerk maar ook door de historische omstandigheden die haar zijn huidige vorm hebben gegeven. Voor een kerk die bisschoppelijk is en effectief wil blijven in de kerk en in de wereld van vandaag, stelt dit eisen aan de de bisschop, aan wie de kerk wordt toevertrouwd. Van belang zijn mijn inziens de volgende gaven en kwaliteiten:

1. **Gezondheid**

De bisschop moet lichamelijk, geestelijk en emotioneel gezond zijn om de uitdagingen in het leven van de gemeenschap aan te kunnen en voor haar zwakheden genezing te bieden.

2. **Nederigheid**

De bisschop moet ook nederig zijn. Zoals St. Isaac van Nineve, de Syrische mysticus uit de zevende eeuw reeds zei:

“Nederigheid is het kleed van goddelijkheid: want toen God het Woord werd geïncarneerd, trok Hij nederigheid aan en communiceerde daardoor met ons door middel van ons menselijk lichaam. Dienovereenkomstig zal iedereen die echt gekleed is in nederigheid lijken op Hem die neerdaalde uit de hoogte, de straling van Zijn grootheid verbergen en Zijn glorie bedekken door middel van Zijn lage staat.”

Nederigheid, als een gewaad van goddelijkheid, kleedt de persoon met de christelijke eigenschappen om hem in staat te stellen te accepteren en lief te hebben, gastvrijheid aan te bieden en een barmhartig hart te hebben om voor de anderen te zorgen, ongeacht hoe gebroken en schadelijk ze voor anderen of zichzelf zijn geweest.

3. **Heiligheid**

Heiligheid is vereist van de bisschoppen als christenen die zijn gewijd tot dienst aan God, en voor zover zij in alle dingen gelijk zijn aan de wil van God (Romeinen 6:19 en 22; Efeziërs 1: 4; Titus 1: 8; 1 Peter 1:15).

Persoonlijke heiligheid is een werk van geleidelijke ontwikkeling. En omdat de menselijke natuur zwak is en men onderweg veel hindernissen kan tegenkomen, zijn de frequente vermaningen tot waakzaamheid, gebed en doorzettingsvermogen nodig om op het pad van heiligheid te blijven. (1 Korinthiërs 1:30; Efeziërs 4: 23-24). Heilige en spirituele bisschoppen zijn in staat hoop en vrede te brengen, evenals een voorbeeld te zijn voor anderen volgeling te zijn en zich te bekeren van hun verkeerde daden.

4. **Luisteren naar en het verkondigen van het Woord van God**

Het vermogen om naar het Woord van God te luisteren en daarmee het levende Woord aan de Kerk en aan de wereld in het algemeen te verkondigen, is een van de essentiële kenmerken en belangrijkste

⁷Erickson states, “[a]mong other things, it has made possible a balanced and coherent understanding of the relationship of the one and many (Ignatius), the local and universal (Cyprian), the historical and the eschatological (Irenaeus).” Ibid., 103.

taken van een bisschop als zijnde apostel en prediker van het Woord. Slechts wie werkelijk kan luisteren, kan met een profetische stem tot en voor zijn volk en de wereld van vandaag spreken. Dit impliceert dat de bisschop ook luistert naar de stem van het volk Gods – immers de Heilige Geest werkt in allen en in de gemeenschap als zodanig. Bovendien moet bisschop het vermogen bezitten om de tekenen des tijds te lezen en deze te interpreteren om zo de kudde, die aan zijn zorg is toevertrouwd, goed te leiden. De aandachtige luisteraar zal de angst en bezorgdheid kunnen identificeren en onderscheiden, en daarmee hoop en vrede, liefde en genezing bieden aan de gewonde gemeenschap en de gebroken wereld.

Bovendien verklaart St Severus, de patriarch van Antiochië (+538) die een spiritualiteit onderwees wiens doel de theosis / goddelijkheid van elke christen was, maar die verbonden was met een bepaalde interpretatie van de sacramenten en de Schrift, dat dit programma niet individualistisch was, maar het hing op elk punt af van de kerkelijke hiërarchie. Aan het hoofd van de kerkelijke hiërarchie stond de bisschop. St Severus beschrijft in zijn brieven aan zijn metropoliëten en andere geestelijken het bisschoppelijke ambt als zijnde deugdzaam en krachtig:

Maar de machtige mens wordt door de goddelijke wet gedefinieerd als de mens die door zijn leven en gedrag macht heeft over de hartstochten van het vlees en een nauwkeurig en goed getest geloof bezit, dat groter is dan alles en het fundament van onze redding is. Want de man die aan het hoofd van rationele zielen staat, moet gezag in hem hebben, en is ‘in staat om te troosten door degelijk onderwijs en zij die ontkennen te weerleggen, [Titus 1: 9]’ zoals de apostel, die Christus in hem had laten spreken, aan ons heeft doorgegeven.⁸

In zijn brieven schrijft St Severus ook dat “bisschopen zieners en vredestichters zijn”⁹; net als Christus zorgen zij voor de zielen en zijn hun “goedaardige leraar”¹⁰.

Tot slot wil ik de volgende passende ontvangsthymne gezongen door de geloofsgemeenschap in het Syrisch tijdens de installatieceremonie van hun pas ingewijde herder of tijdens een pastoraal bezoek voor lezen. Deze verwoordt:

Kom in vrede, ware herder en wijze leider.
 U bent het fundament van de kerk zoals Petrus; U lijkt op Paulus.
 U bent een broer en vriend van de profeten, ijverig als Elia en celibatair als Johannes.
 O heilige en eerbiedwaardige vader, gezegend is uw kudde die u bezoekt.

⁸ [*Letters*, p. 94/105].

⁹ [*Letters* pp.140-41/156].

¹⁰ [*Letters*, p. 189/211].